

B e s v a r e l s e
af
æmne 4 i sektion III på fængselskongressen
i St. Petersburg.

»Pour accomplir dans toute son étendue leur mission, les institutions et sociétés de patronage n'auraient-elles pas à se préoccuper de la situation même et des besoins des familles des détenus avant qu'ils aient recouvré la liberté« etc.

Når der spørges, om en vis art af velgørenhedsselskaber bør udvide sin virksomhed i en eller anden retning, er svaret ikke givet ved at udtale, hvad der i for sig kunde være ønskeligt. Der må tages hensyn til, hvad der efter de forhåndenværende forhold er muligt at iværksætte eller dog at tilstræbe med udsigt til held. Men forholdene variere, og hvad der i et land nu efter omstændighederne er umuligt, er måske muligt i andre lande eller vil blive det i en anden menneskealder. Når, for at nævne nogle eksempler, der vedrøre de fremsatte spørgsmål, efter dansk lovgivning ægteskabet medfører formuefællesskab (med ubetydelige undtagelser), — når en fraskilt kone har lettere adgang til erhverv end en gift kone, — når skilsmisse kan opnås ej blot ifølge dom i henhold til lovbestemte skilsmissegrunde, men også efter bevilling »på grund af gemytternes uoverensstemmelse«, — når fattigforsørgelsen er ordnet således, at hver kommune er pligtig at forsørge sine fattige, men det i alt væsentligt er overladt til kommunens

selvstyre, hvorledes denne pligt skal opfyldes, — da har alt dette meget stor indflydelse på afgørelsen af, hvad fængselselskaberne bør og kunne gøre for fangernes familier. Hertil kommer andre store forskelligheder. Ej blot i forskellige lande, men endog i forskellige egne af samme land kan der være stor forskel på folks anskuelser; et sted næres uvillie og foragt, ikke blot mod forbryderne men endog mod deres hustruer og børn, et andet sted ikke. Straffenes art og strfaanstaltnes indretning og virkemåde er forskellig; det gør en stor forskel, om straffene ere kortvarige eller langvarige, intensive eller lempelige, — om hyppige besøg af fængselselskabets medlemmer eller af fangernes slægtninge ere tilladte (tålte eller ansete for ønskelige) eller forbudte. Videre kan man nævne den større eller mindre lethed, hvormed livsopholdet fortjenes, befolkningens redbonhed eller træghed i retning af privat at antage sig de nødlidende, og dens forskellige evne dertil. Alt dette og meget mere varierer og danner uendelig mange forskellige kombinationer.

Når et så praktisk spørgsmål er opstillet som det i 3die sektion nr. 4, tror jeg, at det giver mere udbytte, når jeg undersøger, hvorledes det må besvares efter de forhold, der ere tilstede i Danmark, og om hvis indflydelse jeg selv har erfaring, end om jeg blot theoretisk vilde udvikle, hvad der kunde være en smuk opgave for fængselselskaberne. Jeg er mig altså bevidst, at hvad jeg har at sige, forudsætter de i Danmark værende forhold og i høj grad må modificeres, når man tænker på andre landes forhold. Men jeg vilde aldeles ikke have vovet mig til at behandle det givne spørgsmål, hvis jeg ikke på den ene side kunde tale ud af erfaring, på den anden side kunde tro, at de danske forhold dog ikke ere ganske singulære.

På de danske fængselselskabers møde i København den 29 maj 1885 indledede Hr. Wegener, daværende formand for Vridsløselille Fængselselskab, en diskussion

»om selskabernes kendskab til fangernes familieforhold og om hjælp til fangernes familier under forsørgernes fængsling.« Han mindede om, at straffen ofte rammer familien, som ikke har forbrudt sig, mere end den dømte; denne har i fængslet lys, varme og føde, måske langt bedre end han havde hjemme; men familien er der ingen, der tænker på. Navnlig mindede Hr. Wegener om børnene, der, når faderen forbrød sig, i regelen ikke anede noget ondt; sult og elendighed kom over dem, som trængte hårdest til sund, god kost og pleje. Mandens proces o. s. v. betales af hjemmet, og mangen gang opløses det derved. Fattiggården, de fattiges rædsel, åbner sine porte for dem, der intet have forbrudt. Hr. Wegener nævnede sine egne erfaringer om det bitre i, når han havde overbevist sig om, at der i hjemmet var udholdenhed og kærlighed, men nød, at skulle sige til familien: »når manden kommer ud, kunne vi hjælpe, men ikke før.« Inden løsladelsen kunde ved pantelånerens renter o. s. v. nøden voxe, så at ruinen var uoprettelig. Langt bedre var i tide at hjælpe, så at manden ved løsladelsen kunde begynde uden altfor store byrder. Han mente derfor, at det var bedre at give — dog kun i enkelte tilfælde og ingensinde som regel — hjælp til familierne under forsørgernes fraværelse.

Under den derpå følgende diskussion blev Hr. Wegeners opfattelse kun i ringe grad støttet af de tilstedeværende. Vel blev det sagt, at man måtte sympatisere med tanken, og det blev fremhævet, at i andre lande, som i Schweiz, udfoldedes stor virksomhed i retning af at hjælpe familierne; men aldeles overvejende fremhævedes, at fængselselskaberne under vore forhold ikke kunde påtage sig en sådan opgave, og at det ej heller behøvedes, da der var hjælp nok at få. Hr. Wegener hævdede til slutning, at man dog i alt fald måtte søge at redde fangens klæder, sengklæder, værktøj o. s. v. Nogen resolution blev ikke foreslået.

Vi kunne begynde vore betragtninger med det, som diskussionen i København over dette spørgsmål endte med:

Nødvendigheden af at redde fangens klæder, værktøj o. s. v. Selv når fængselsselskaberne i deres love udtrykkeligt kun nævne løsladte fanger som dem, der skulle hjælpes, er der næppe noget fængselsselskab, som ikke vilde anse det for en selvfølge, at hjælpen — enten den består i udbetaling af penge eller personlig bistand til at ordne et eller andet anliggende — undertiden må ydes, allerede medens fangen er i strafanstalten, når hjælpen dog kommer ham til gode efter løsladelsen. Det vilde selvfølgelig være en urimelighed, hvis man, måske endog kort tid før fangens løsladelse, kan redde hans klæder og værktøj, der ere pantsatte, fra at gå tabt, eller man kan afværge, at hans hus, bohaver og kreaturer blive solgte til dækning af renter og skatter, da at undlade det, blot fordi manden endnu er i strafanstalten, og da med langt større bekostning etablere ham på ny, når han er bleven løsladt. Fængselsselskabet må værne om den straffede persons velfærd, og i og for sig ligger intet af, hvad der er tjenligt dertil, udenfor dets område.

Altså er der tilfælde, i hvilke fængselsselskabet må antage sig fangens anliggender allerede før løsladelsen; men da må det uundgåeligt indrømmes, at der er tilfælde, i hvilke man for fangens skyld må hjælpe hans familie. Familieforsørgerens interesser ere næsten altid så uadskilligt forbundne med familiens, at hin kun kan hjælpes ved at hjælpe denne, og denne hjælpes, når man hjælper hin. I så henseende gør det næppe stort til sagen, om lovgivningen tilsteder den ene ægtefælle ret til at disponere over ejendelene eller indskrænker denne ret. Om hustruen gør, hvad hun ikke burde, f. ex. tager mandens klæder og laver dem om til børnene eller sælger hans værktøj, så må manden i virkeligheden finde sig deri. Hvad skal han gøre? Men spørgsmålet er, hvor vidt man kan og bør gå i retning af at hjælpe familien for fangens skyld, og dette spørgsmål frembyder unægtelig store vanskeligheder.

At familieforhold ere af overvæltende stor betydning for et menneskes velfærd, vil næppe nogen betvivle: men i overraskende grad bekræftes denne sandhed af de statistiske oplysninger fra strafanstalterne. Det aldeles overvejende antal af forbryderne ere ugifte; i Danmark er det $2\frac{1}{2}$ gange så stort som de giftes tal; og et aldeles uforholdsmæssigt stort antal ere separerede eller fraskilte: omtrent $\frac{1}{6}$ af tallet på de gifte. Uagtet en familieforsørger foruden sig selv skal ernære et større eller mindre antal personer, og det selvfølgelig må medføre fristelser, ej blot selv at være i nød, men også at se de nærmeste og kæreste i samme situation, falder dog et langt mindre antal af gifte end af ugifte personer for fristelsen til at forgribe sig på næstens ejendom. At de gifte i de fleste andre henseender ere mindre fristede end de ugifte, er let forståeligt. At være fraskilt er øjensynligt det allerfarligste. Man kan med fuld ret slutte, at familielivet, ej blot når forholdet er særdeles skønt, men netop således som det almindeligt er, i høj grad styrker villien og kraften til et hæderligt liv. Grundene hertil ere selvforståelige; jeg vil kun flygtigt nævne nogle af dem. Den gifte har sit hjem; derfor lokke værtshuse og andre ødelæggelsesanstalter ham mindre. Han har i reglen godhed for hustruen, selv om ægteskabet just ikke var indgæet af kærlighed; fælles interesse med fælles arbejder og fælles glæder og fælles sorger — idem velle et idem nolle — fører dem sammen. Han elsker så godt som altid sine børn. Alt dette ansporer ham til ærligt arbejde, og han ved, at han ikke blot har sin egen, men også sine kæres velfærd og gode navn at våge over. Unegtelig gives der også slette hjem og mislykkede ægteskaber, der kunne drive et menneske til fortvivelse og derved til fald; men disse undtagelser bekræfte reglen; thi jo mere lykke man kan eje i ægteskabet, desto dybere må man føle ulykken ved det forfejlede ægteskab. Lykkeligvis er det ubestrideligt, at kun i et afgjort mindretal af tilfælde stammer et gift menneskes ulykke fra hans

ægteskab, medens det bestemt tør påstås, at kun et ringe mindretal af ugifte fanger (mandlige og kvindelige) have levet et sædeligt liv, og at det usædelige liv meget væsentligt har bidraget til ulykkerne. Man kan naturligvis bemærke, at en stor del af de ugifte forbrydere ikke ere blevne forbrydere, fordi de vare ugifte, men omvendt: ere blevne ugifte, fordi de vare dårlige personer, der enten ikke brød sig om at leve et ordenligt familieliv, eller som fattiglemmer eller vagabonder ikke kunde stifte familie, selv om de kunde finde dem, der vilde være letsindige nok til at inddade sig med dem, -- og ligeså, at de separerede vel sjeldnere bleve slette mennesker på grund af separationen, end de bleve separerede, fordi de vare slette. Unegteligt; men for nærværende udvikling har det mindre at betyde. Faktum står fast, at langt færre gifte end andre personer blive forbrydere.

Altså: ægteskabet giver til en vis grad håb om, at et menneske holder sig hæderligt. Og ingen, der har haft med fanger at gøre, vil betvivle, at kærligheden til ægtefælle og børn er en af de gode følelser, der længst holde ud, endog hos de fleste dybt sunkne personer. Ja, denne følelse kan endog være så heftig, at den undertiden træder hindrende i vejen for straffens øjemed og for påvirkningen af fangen. Thi familiekærligheden kan optræde på sådan måde, at det uophørlige, pinfulde savn i forbindelse med frygten for, at familien lider nød, eller at den overvældes af sin sorg, gør fangen uimodtagelig for andre tanker, så at han ikke kan få den ro, der skal til for ret at arbejde på sin oprejsning. Ligesom den, der lider af en utålelig legemlig smerte, ikke lader sig tale til fornuft (»filosofi hjælper ikke mod tandpine«), således vil ofte den, der uophørlig plages ved tanken om familien, være lige så uimodtagelig. Men dette beviser kun, at der skal visdom til at lede familiekærligheden ind i det rette spor. Enhver ved, at netop denne følelse manges gang er en mægtig drivfjeder for fangen til at arbejde sig op efter

faldet. Som oftest er der håb om forbryderens oprejsning, når han har et godt hjem. Hvor et sådant findes, bør der derfor gøres, hvad der er muligt, for at bevare det. Og bliver dette gjort, fremlokkes gerne hos fangen en anden god følelse: taknemmelighed for den viste velgerning, og dermed styrket vilie til det gode.

Vel kunde man mene, at familiekærligheden ikke trænger til hjælp udefra for at vedligeholdes; men man må huske, at forholdet ved et familiemedlems fængsling og afstraffelse virkelig undergår en streng prøvelse. Derfor kan der nok behøves støtte og opmuntring. Familien lider i mange henseender, ikke mindst lider dens agtelse, og det er undskyldeligt, om den føler bitterhed mod den, for hvis skyld den må døje alskens ondt. Forældrene, navnlig moderen, bevarer næsten altid trofast kærligheden til synderen, hvor dybt de end sørge over faldet; men i forholdet til dem kan der såre sjældent være anledning for fængselselskabet til at foretage noget som helst. Hustruene vise ofte, vel som oftest, udholdende kærlighed til den forbryderske ægtefælle; men ikke sjældent spores dog f. ex. i brevene fra dem til fangerne en betydelig tilsætning af bitterhed. Hustruen har ret til at forsørges af manden. Når nu familieforsørgeren ved sin brøde bringer hustru og familie i trange kår og hjælpeløs stilling, så mindes hun ved den daglige nød om, at manden har overtrådt sine pligter. Selv når det ingenlunde er familien, han har villet forurette, — når han f. ex. har bragt stjalne koster hjem, og familien bona fide har nydt udbytte deraf, — føler den sig ofte og det ikke uden grund forurettet ved hans færd; ja selv når manden har forbrudt sig ligefrem for familiens skyld, kan den ingenlunde altid forstå, at det er hans undskyldning. Det er aldeles ikke sjældent, at medens forbryderen nærer en øjensynlig ægte kærlighed til hustru og familie, viser hustruen, skønt hæderlig og retskaffen, så stor bitterhed mod manden, at den må kaldes uretfærdig. Ofte har jeg fundet, at en brav hustru særlig har været harmfuld over,

at manden holdt sine forbrydelser hemmelige for hende, hvad man dog må finde meget undskyldeligt. Med eller uden hustruens vidende kunne hendes pekuniære vanskeligheder have stor del i denne bitterhed. — Jeg véd ikke, om det er overflødig at bemærke, at kvinder, der have levet i konkubinat med fangerne, kun rent undtagelsesvis bevare deres kærlighed og troskab i længere tid. At tage sig af en fanges konkubine er sikkert altid en urimelig gerning for fængselselskabet. Selv om man håber, at de to personer ville blive gifte, er det håb meget for usikkert til at bygge på. Hvad fangernes søskende og fjærnere slægt angår, ses det vel undertiden, at den aldeles bryder med den skyldige. I reglen sker det dog ikke. Der mærkes som oftest ikke stor varme i deres kærlighed, men heller ikke overdreven vrede mod den skyldige, — en naturlig følge af, at slægten, endog søskende, ikke nødes til at tage sig ulykken så nær, som hustruen nødvendigvis må. Ofte kan god hjælp fås af dem, når fangen skal løslades; men — ligesom jeg sagde om fangens forhold til forældrene — her er såre sjældent anledning for fængselselskabet til at foretage sig noget for et befæste denne slags familiebånd. (I almindelighed kan man iøvrigt sige, at de pårørende kvinder som oftest ere mere trofaste i deres kærlighed til den faldne end de mandlige slægtninge. Smukke beviser derpå ses i døtres, søstres, ja også fjærnere slægtninges forhold).

Det bliver altså forholdet til hustruen og børnene, som vi særlig må være opmærksomme på. Det er øjensynligt en smuk opgave at afværge de farer, der true ægteskaber og familieforhold med ødelæggelse. Vi have i Danmark både fængselselskaber, der ere knyttede til strafanstalterne, og provins-fængselselskaber. At det nærmest må være de førstnævnte, som kunne tage sig af disse forhold, kan der næppe være tvivl om. Kun ved fængslet kan man have det nøje kendskab til fangerne, der er den første betingelse. Man må altså være opmærksom på, hvor-

ledes fangernes familieforhold ere beskafne, og i det mindste når fangens straffetid ikke er altfor kortvarig, mangler der ingenlunde lejlighed til at få underretning derom. Meget kan man få at vide af samtaler med fangerne selv. Deres meddelelser må naturligvis modtages med nogen kritik, men ere dog af værdi. Vil fangen tale sandhed, kan han bedst give underretninger. At man tager så megen del i hans familieaffærer som muligt, er en betingelse for at finde vej til hans hjerte og påvirke ham, og han selv trænger ofte til at udøse sit hjerte for en, der med deltagelse vil høre på ham. Her som så ofte har jeg fundet, at min gjerning som sjælesørger og som formand for fængselselskabet glide således over i hinanden, at jeg ingen grænse kan se mellem dem; men enhver virksomhed til bedste for fangernes timelige vel kan vel siges at være fængselselskabs-mæssig. Ofte er der anledning til at forhøre sig i fangernes hjemstavn om deres huslige forhold, og af dette som af andre hensyn er det af vigtighed, at fængselselskabet skaffer sig pålidelige, personligt virkende medarbejdere. Hvis jævnlige besøg af fangernes slægtninge i fængslet tillades og finder sted (hvilket sidste ikke kan siges at være tilfældet i den strafanstalt, jeg er ansat ved), bliver der god lejlighed til at gøre deres personlige bekendtskab. Endelig har man en fortræffelig kilde til kundskab om familieforholdene i fangernes brev-vexling, som i det mindste en enkelt af fængselselskabets bestyrelse bør have lejlighed til at gennemlæse. Naturligvis må man for af den at kunne danne sig rigtige forestillinger kende så meget til folkets, navnlig almuen, udtryksmåde, at man ikke vurderer talemåderne i brevene for mere end de ere; men dette, ja endog den enkeltes udtryksmåde, lærer man med en smule opmærksomhed snart at kende, så at man nogenlunde ved, hvor meget ordene have at betyde. Meget ofte træffer man så ukunstlede, ægte udtryk for sande følelser, at man ikke kan tage fejl. Naturligvis kan der også være bevidst forstillelse i et kærligt

brev, dog er det sjældent, og navnlig bliver forstillelsen så godt som aldrig vedligeholdt i længere tid på sådan måde, at man skuffes deraf. De slette ægteskaber ere gerne så fuldt i opløsning, at ægtefællerne ikke bryde sig om at bevare skinnets, brevene ere da snarere fulde af gensidige beskyldninger end af forstilt venlighed. Er en fanges hustru utro, vedbliver hun ikke længe at skrive kærligt til ham. — jeg mindes efter min erfaring ikke en eneste undtagelse. Hun vil langt snarere for at forsvare sig overfor sin egen bevidsthed angribe manden med bebrejdelser og forlangende om skilsmisse. Der gives jo også ægteskaber, der lige fra begyndelsen ere slette (en mand er købt af en anden til at ægte en kvinde, som denne vilde befris for, -- en mand ægter en kvinde, fordi han har spillet kort med sine kammerater med det vilkår, at den, som tabte, skulde ægte hende osv.). Da er ægteskaberne som en dansk talemåde siger, »byggede på helvede;« de ere ikke gode og blive det efter al menneskelig rimelighed aldrig. Da kan der ingen opgave være for fængselselskabet. Skal et sådant forhold nogensinde blive godt, må det ske ved livsførelser, som omskabe de to ægtefæller til andre mennesker.

Jeg mener altså, at man sikkert nok kan vide om endel ægteskaber, at de ere slette, om endel andre, at de i sig selv ere heldbringende og gode. Men også de gode trues meget ofte af farer. Det er i Danmark ikke meget vanskeligt at opnå skilsmisse eller i alt fald separation. Det er let at forstå, at det virker fordærveligt på det ægteskabelige forhold, at ægtefællerne vide, at de ikke behøve at dele skæbne, tåle og lide sammen, længer end de selv have lyst til; ville de have ægteskabet ophævet, kan det ske uden stor vanskelighed. Når en fanges hustru forlanger skilsmisse, er det praxis, at hun altid får den, hvis manden er idømt strafarbejde i et længere åremål. Er manden dømt på kort tid, afhænger det gerne af hans samtykke. Jeg mener ingenlunde, at det skal være fæng-

selsselskabets opgave altid at hindre skilsmisse. Er ægteskabet afgjort slet, enten det mest er mændens eller konens skyld, gør det ingen gavn at nøde dem til at blive sammen, når de ville skilles. Det er synd, at de skilles, men det er ikke bedre, at de leve et ondt liv i had og kævl til gensidig ødelæggelse. I alt fald bør fængselselskabet vist ikke anvende den slags tryk som at love pengehjælp, hvis de ville undlade at skilles. Men en hel anden sag er det, når ægteskabet er eller rimeligvis kan blive godt. Ofte er det kun på grund af tryk fra sine venners og slægtninges side, at hustruen begærer skilsmisse. Undertiden mene de mennesker, at de handle rigtigt ved at få hustruen ud af de slette forhold, men tænke ikke på, at mandens redning modarbejdes derved. Også forsørgelseskommunerne se ofte deres fordel i, at ægteskabet skal opløses; det er i deres interesse, at den fattige familie, der truer med at blive en byrde for sognet, ikke forøges, eller de kunne ved ægtefællernes skilsmisse undgå, at familien sætter sig fast i sognet. Jeg har oftere set breve fra hustruer, der med det samme som de med øjensynlig sandhed forsikre mændene om deres kærlighed og troskab, klage over det utålelige tryk, der lægges på dem for at tvinge dem til at søge skilsmisse. I sådanne tilfælde har jeg ikke sjældent fundet anledning til at tage mig af det truede ægteskab. Jeg har handlet som præst og vilde selvfølgelig have handlet ligeså, om intet fængselselskab var til; men da man vel kan regne al virksomhed, der går ud på at beskytte fangen mod verdslig ruin, for at høre under fængselselskabets område, se vi atter, hvorledes dette område uvilkårligt og nødvendigt kommer til at indbefatte også omsorg for hustru og familie. Selvfølgelig kan det da også være godt, at præsten kan søge bestyrelsens medhjælp, når den behøves for at ordne sligt. Ofte ere allerede gode råd og venlige formaninger nok til at styrke hustruen til at holde ud i kampen for, hvad hun selv ser er ret. Blot det at hun ser, at der vises velvillig interesse for hende

og hendes mand, kan have grumme meget at sige i den forladte stilling, hvori hun er fristet til at opgive sig selv. Det har sine særegne vanskeligheder for en sådan kone at komme til at ernære sig og sine børn f. ex. ved en lille handel eller lignende, idet hun som gift kone er uselvstændig og ikke ret kan optræde på egen hånd, medens dog hendes mand og forsørger er fraværende og foreløbig hæmmet i sin virksomhed. Ikke blot enker, men også fraskilte koner ere i så henseende heldigere stillede end fangernes hustruer. Disse vanskeligheder ere mangen gang anledning til, at en hustru meget mod sit eget ønske indgiver skilsmissebegæring, idet hun tror sig nødt dertil for at ernære sig og sine. Man kan endog se, at en hustru på den kærligste måde rådfører sig med sin mand derom eller beder ham om for deres børns skyld at finde sig i separationen, samtidigt med at hun forsikrer om sin troskab. I slige tilfælde kan fængselselskabet meget ofte gribe ind og ordne forholdene, uden at der skal gribes til en så fortvivlet udvej som separation, eller i alt fald, hvis en pro forma separation i straffetiden finder sted, ved råd og hjælp gøre sit til, at ægteskabet ikke for bestandig tilintetgøres.

Ligeledes kan personlig hjælp for familien være vel anbragt i adskillige andre vanskelige tilfælde. Fængselselskabet kan ved sine konnexioner skaffe en fanges hustru eller børn pladser i forskellige livsstillinger. Særlig hvis det viser sig, at de ikke kunne komme i stilling, fordi familieforsørgeren er straffange, da er det en opgave, som det netop må ligge for fængselselskabet at tage sig af. Jeg har dog aldrig hørt klager i den retning, og jeg tror heller ikke, at en fanges børn vanskeligere end andre blive modtagne i lære, i tjeneste eller andet, skønt de nok i reglen må døje endel hån af følelsesløse mennesker, — mindst vistnok af deres foresatte. — På en helt anden måde kan der være grund for fængselselskabet til at gribe ind, når der er fare for, at en fanges børn fordærves i et demoraliseret hjem, eller f. ex. når et i blodskam avlet barn går om som en levende mindelse om synden, forargende

og forarget. I det mindste efter fangens anmodning må det være en pligt at se at få barnet fjærnet og få det anbragt i en dertil egnet opdragelsesanstalt eller på anden måde. Det er ganske vist en meget vanskelig opgave, men den må løses. — Den personlige hjælp, som fængsels-selskabet behøver for at kunne virke heldigt i alle disse forhold, kan i reglen let fås. Man kan vist altid i fangens hjemstavu opspørge en retsindig og velvillig præst, skole-lærer, dommer eller anden pålidelig person, der enten selv vil ordne de vanskelige forhold eller kan skaffe andre praktiske folk til hjælpere. Overhovedet må fængsels-selskabet skaffe sig så stort personalkundskab og så mange personligt virkende medlemmer som muligt rundt om i landet, så vidt dets virkekreds strækker sig.

Jeg har i det foregående stadig forudsat, at der i fængsels-selskabets bestyrelse findes fængsels-funktionærer (præsten eller andre), der på embedsvegne må kende fangerne. Om et fængsels-selskab, i hvis bestyrelse ingen fængselsfunktionær findes, vilde skaffe sine bestyrelsesmedlemmer adgang til fængslet for at høre fangerne at kende, vilde der vist skades mere end gavn.

Store vanskeligheder opstå, når der bliver spørgsmål om pengehjælp fra fængsels-selskabet til familien, og for-såvidt hjælpen skal være til familiens underhold, medens familieforsørgeren er i fængsel, altså at selskabet skal forsørge den (helt eller delvis) på hans vegne, da forekomme vanskelighederne mig uovervindelige, i alt fald under sådanne forhold, som findes her i Danmark. Dette følger allerede af, at der her vilde blive spørgsmål om så betydelige pengesummer, at de ikke vilde kunne tilvejebringes. Når fængsels-selskabet understøtter en løsladt fange, er det i reglen heller ikke hjælp til hans stadige, ordinære underhold, der ydes; men hjælp til han kan komme i en livsstilling igen. Pengene — hvis sådanne ydes — skulle ikke være til at leve for (i det højeste kun en ganske kort tid), men til at komme i vej for. Selv når denne hjælp ydes ret rundeligt, bliver den enten givet en

gang for alle eller dog i løbet af en kortere tid efter løsladelsen og standser, når han enten må antages at være ligestillet med andre folk i små kår eller ses at være uhjælpelig. Den bedste måde at hjælpe fangen ved løsladelsen er at skaffe ham arbejde; da kan en ren ubetydelighed i penge til værktøj eller arbejdsklæder ofte være af stor nytte. En hjælp af 100 eller 200 kroner til en enkelt fange anses for en så rigelig hjælp, at der kun rent undtagelsesvis ydes mere. Når der derimod bliver spørgsmål om at underholde familien, måske en familie bestående af adskillige personer, og måske en lang årrække igennem, da blive sådanne summer som de nævnte aldeles forsvindende. Mangen gang vilde det være at øse i Danaidernes kar; man kunde hjælpe og atter hjælpe og kunde tilsidst finde, at hjælpen var spildt.

Er straffetiden kort, som et år eller mindre, gælder ganske vist ikke i samme grad de her fremsatte betragtninger, og i virkeligheden kan der da snarere blive tale om at understøtte familien. Bemærkes må dog, at man da meget vanskeligt kommer til så nøje kendskab ikke blot til fangen selv, men også til familieforholdene, at man kan udrette noget, og antallet af de med slige straffe ansete personer er så stort, at opgaven bliver uoverkommelig. For de personers vedkommende, der anses med så kortvarige straffe som nogle dages fængsel på vand og brød o. lign., kan der næppe være tale om, at fængselselskabet principmæssigt kan understøtte familien. Denne vil ikke lide anderledes ved fængslingen end ved en kort tids arbejdsstandsning eller et lignende ikke usædvanligt uheld. Her vilde hjælpen mangen gang let kunne blive en præmie for forbrydelsen. At undersøge alle disse familiers stilling vilde være aldeles ugørligt. Jeg tør vistnok aldeles se bort fra sådanne straffe og blot anstille betragtninger over de tilfælde, hvor straffen virkelig i en kendelig grad truer familiens velvære.

At familien lider ved familieforsørgerens

brøde, er tilvisse såre sørgeligt. Om man end i mange tilfælde kan sige, at hustruen og familien ere direkte eller indirekte medskyldige i mandens brøde, er dette dog ingenlunde altid tilfældet; og kan man end sige, at hustruen i alt fald selv har påtaget sig at dele skæbne med manden, så gælder da ikke det samme med hensyn til børnene. Det går i sandhed ud over de uskyldige; men — hvad der er det værste — det kan ikke undgås. Man må ikke betage straffeondet dets bråd, og man kan ikke hindre, at også denne vender sig mod andre end selve den skyldige. For fangen selv er det et af de største onder, som straffen medfører, at hans familie lider under den («jeg selv kan sagtens holde det ud; men min stakkels familie!»). Det skulde ikke undre mig, om en og anden principmæssigt er imod al understøttelse af fangens familie, fordi straffen mister et af sine føleligste onder. Denne betragtning er dog langt fra at være min. Snarere vilde jeg minde om den fare, som ligger i at svække befolkningens sans for forbrydelsens afskylighed; thi det er en afgjort sag, at den store hobs bedømmelse af en handlings slethed overmåde meget påvirkes af, hvilken straf den medfører, og slappes straffen, slappes også befolkningens afsky. Dog vil jeg ikke anse denne betragtning for afgørende.

Det er vist ingenlunde utroligt, at ligesom man nu hører mangan fange påstå, at han har begået sin forbrydelse for at komme i strafanstalten, fordi han har det godt der, vilde man, når fængselselskaberne understøttede familierne, høre fangen motivere sin forbrydelse med, at også familien stod sig bedst derved. På slige ytringer af fangerne lægger jeg dog ikke overdreven stor vægt. Den, som ikke ellers vilde forbryde sig, gør det næppe for at blive forsørget i tugthuset, og end mindre for, at hans familie skal få hjælp. Men vel kan han tage med i betragtning, når han vil forbryde sig, at følgerne dog ikke ere så overvættede slemme.

For mig er det de praktiske vanskeligheder ved

at antage sig familien, der blive afgørende. Hvis et fængselselskab virkelig har tilstrækkelige pengemidler til foruden sit hovedformål at sætte sig den opgave at understøtte familierne, — og har det endvidere lejlighed til at høre familierne så godt at kende, at det ikke udsætter sig for jævnligt at begå feilgreb, — og er der endelig ikke andre veje, ad hvilke hjælp bør tilflyde familierne, — da vil jeg ikke anse de øvrige betænkeligheder for så afgørende, at selskabet ikke skulde kunne stille sig den opgave. Men under de her i Danmark, og jeg kan tro også i de fleste andre lande, forhåndenværende forhold, kan det i reglen ikke ske, dels fordi fængselselskaberne ikke ville kunne magte den opgave, dels fordi hjælpen kan og bør komme fra andre sider.

Som dem, der må tage sig af de beklagelsesværdige forladte, vil jeg nævne: dels enkelte private, der bør vise godgørelse hver i sin kreds, dels velgørende selskaber, dels endelig det offentlige fattigvæsen. Den sidstnævnte hjælp er unegtelig den sletteste og bør undgås, så vidt det er muligt. Det er meget skadeligt for æresfølelsen at være fattiglem; det er som man derved stemples som en unyttig byrde for samfundet. Også vises der ofte kun meget liden humanitet af det offentlige fattigvæsen. Men vil man nævne enkelte kommuners sneverhertighed og kniberi som bevis for, at man må og skal redde familierne fra at falde ind under fattigvæsenet, så må man ikke overse, at den samme sneverhertighed og det samme kniberi vil medføre, at hvis fængselselskaberne hjælpe der, hvor kommunerne ere pligtige dertil, eller hvis et fængselselskab blot nævner i sine love, at det hjælper familierne, vil der fremkomme en mængde urimelige krav fra dem, der gerne ville vælte byrden fra sig selv. Også uforskammede fordringer fra familiernes side vilde uden al tvivl møde i mængde. Endog nu, da fængselselskaberne i Danmark ikke principielt støtte familierne, møde ikke sjældent hustruerne med fordringer på at understøttes. Jeg ved, at det mere end en gang er

kommet frem i den latterlige form, at en kone mener, at selskabet er pligtigt at betale husleje for hende, fordi hendes mand får husly gratis. Overhovedet må fængselselskaberne vel vogte sig for at nære tilbøjeligheden til fordringsfuldhed, også fra selve fangernes side.

At selskaberne ved at efterkomme anmodninger fra familierne om understøttelser ideligt ville blive skuffede ikke blot ved usande klager, men også ved letsindige, ufortjente anbefalinger, er utvivlsomt. I ingen henseende er det vanskeligere at få pålidelige underretninger. Endog ellers retsindige mænd attestere jævnligt deres værdighed og trang, hvem de i virkeligheden intet kende til, undertiden af lutter godmodighed, men dog uforsvarligt. (Jeg har selv hørt en mand, der gav en ansøger en varm anbefaling, sige til ham: »jeg kan virkelig ikke rose Dem, men når jeg kan hjælpe Dem dermed, var det synd ikke at gøre det.*). Fængselselskaberne kunne i reglen kun i ringe grad kontrollere sådanne opgiverses rigtighed. (Det vil let ses, at selskaberne langt mindre stå fare for at skuffes, når der ikke er spørgsmål om penge, men om personlig hjælp og råd, som ovenfor er omhandlet). Vi må da spørge: er der ikke andre, hvem pligten, at understøtte fangernes familier, med større rimelighed bør påhvile?

På de danske fængselselskabers ovennævnte møde i København 1885 blev det fra flere sider gjort gældende, at fængselselskaberne ikke behøvede at yde hjælp til fangernes familier; thi det var altid let nok at få hjælp til sådanne ad privat vej; alle forstode, at der i sådanne tilfælde var nød, og at der burde hjælpes. Denne betragtning er uden tvivl rigtig, når talen er om en by af Københavns størrelse. Det har glædet mig at se, hvor hurtigt endog betydelige summer kunde samles i København for at redde en familie fra undergang. Det samme vil vist — i alt fald nogenlunde — kunne ske selv i de mindre købstæder. Der vil vist nok findes dem, som have evne, og hvis sind netop sættes i bevægelse ved en nød af den

art, som når familieforsørgeren er i fængsel. I landdistrikterne kan det vel nogle steder være småt med evnen, vel også med villien. Dog må jeg nævne, at en frivillig fattigpleje — altså drevet af kærlighed og ikke aftvungen — er i stærk opvæxt omkring i landet, tildels fremskyndet af en opfordring fra landets biskopper. Der er vist ingen tvivl om, at denne kærlighedsgerning fremdeles vil gå fremad. Her findes allerede i landet sogne, i hvilke den frivillige fattigpleje har gjort det offentlige fattigvæsen aldeles overflødig. Den slags velgørende samfund bør antage sig de fattige familier af fangerne.

Det må ikke overses, at der er tilfælde, og det ikke få, i hvilke familien endog er bedre stillet, medens manden sidder i fængsel, end når han er hjemme. Således er det i reglen, når manden er dronker, medens konen er ordenlig. Også sker det manges gang, at der f. ex. af konens familie ydes hende værdifuld reel støtte, så længe manden er borte, medens man aldeles slår hånden af familien, når han kommer hjem, enten fordi man mener, at hjælpen da er spildt, eller blot af uvillie mod manden. Jeg har set, at de samme mennesker, som under en mands fraværelse i fængslet etablerede en lille forretning for hans kone, gjorde sig flid for at ruinere den, så snart manden kom hjem. Ofte finde konkurrenterne sig i, at konen driver en handel eller sligt, fordi de have medynk med hende, medens de ikke tåle det, så snart manden kommer tilbage.

Værre end andre fattige ere fangernes familier under alle omstændigheder ikke stillede i pekuniær henseende, og ved at sætte sig i forbindelse med de forhåndenværende godgørende selskaber kan fængselselskabet gavne, om ikke andet så ved sine anbefalinger og oplysninger, som det velgørende selskab bør være taknemlig for; thi utvivlsomt har i mange tilfælde et medlem af fængselselskabet, f. ex. strafanstaltens præst, lejlighed, som andre næppe kunne få, til at sætte sig ind i familiens virkelige forhold.

Så længe der er spørgsmål om forsørgelse af fami-

lien under familieforsørgerens fængsling, kunne fængsels-selskaberne altså efter min mening ikke påtage sig den. Dermed skal det ingenlunde være sagt, at fængsels-selskaberne overhovedet aldrig skulle indlade sig på at yde pengehjælp til fangernes familier. Anledning dertil kan der særligt være, når der rammer familien en ualmindelig ulykke — enten denne ligefrem stammer fra familieforsørgerens fraværelse i fængslet eller ej —, altså når en forbigående rystelse eller en krisis truer familiens velfærd. Om f. ex. en stræbsom kone, der ernærer sig og sine børn, ved sygdom eller anden ulykke i øjeblikket sættes ud af stand til at hjælpe sig selv, vilde det være en måske uoprettelig skade, om hun skulde under det offentlige fattigvæsen, hjemsendes til sin forsørgelseskommune og derved rives bort fra den egn, hvor hun har venner og livserhverv. Navnlig hvis dette finder sted, kort tid før fangen skal løslades, eller hvis man i alt fald sikkert tør håbe, at faren med en sådan hjælp en gang for alle er afværget, og stillingen sikret, da må der hjælpes. Vistnok må man også da spørge: kunde hjælpen ikke skaffes fra andre sider? men kan den ikke det, må fængsels-selskabet gøre det, det være principmæssigt eller ej. Idet der handles ganske i det velgørende selskabs ånd, må enhver bestyrelse have så megen frihed til at handle. Jeg tør påstå, at der ikke i noget af de danske fængsels-selskaber vilde hæve sig en eneste røst imod, at bestyrelsen i et sådant tilfælde havde handlet efter sit bedste skøn.

Jeg nævnte, at sådan hjælp snarest kan ydes kort tid før fangen skal løslades. Fængsels-selskaberne kunne ikke og bør ikke understøtte alle fanger, men kun sådanne, om hvis frelse for samfundet man tør nære grundet håb. Bedømmelse af, om dette er tilfældet, kan i reglen ikke ske før henimod slutningen af straffetiden. Det vilde øjensynligt være urimeligt, om man i straffetiden vilde yde penge til fangens familie og så, når han kom ud, negte at antage sig ham. Man må altså sondre; kun familier af

fanger, der allerede tør anses for sikkert genvundne, må understøttes. Yderst uheldigt er det ganske vist, at altså trængende og værdige familier ikke kunne få hjælp, når fangen endnu er tvivlsom; men jeg kan ikke se, at denne uheldige konsekvens kan undgås. Har man ikke håb om fangen, kan fængselselskabet ikke, uden aldeles at forlade sit standpunkt, tage sig af familien. Og en betingelse må det dernæst være, at man tør antage det for givet, at fangen ved løsladelsen finder et godt, kærligt hjem; ellers kan al hustruens hæderlighed og børnenes uskyldighed ikke motivere hjælpen. Ofte kan der vistnok være grund til at gøre hjælpen afhængig af, at fangen selv af sin oplagte arbejdsfortjeneste bidrager, hvad han kan. Hans beredvillighed eller uvillighed dertil vil være et vigtigt moment til at kunne bedømme hele situationen rigtigt. Ligeledes kan der efter omstændighederne være grund til at låne fangen pengene til at hjælpe familien, så at han ved løsladelsen eller senere skal tilbagebetale dem. Hovedsagen er ikke, at fængselselskabet får sine penge tilbage, — ofte vil der vel være grund til at eftergive ham gælden — men det er heldigt, både at fangen mindes om sine pligter som forsørger, og at familien føler, at den har noget at takke ham for.

Der er ingen tvivl om, at en hjælp i rette tid kan gøre meget til at bevare gode følelser hos hustruen og familien. Den kommer jo som ydet nærmest af hensyn til fangen og vil derfor både for ham og for hustruen være et bevis på, at han ikke er opgivet af samfundet.

En vigtig betingelse for, at fængselselskaberne kunne virke kraftigt og nyttigt, er, at de skaffe sig en mængde personligt medvirkende kræfter rundt om i landet. Er der tale om at tage sig af familierne bør hjælpen utvivlsomt gå gennem mellemmand, der med behørig takt og diskretion ville tage sig af de pågældende, uden at det skal rygtes blandt uvedkommende. Når de mennesker, der have en noget levende æresfølelse, ikke

med urette anse det for en skam at få hjælp af det offentlige fattigvæsen, vil det vel let blive anset for end værre at få hjælp, der stammer fra strafanstalten, om jeg end rigtig nok tror, at der såre sjældent hos de pågældende findes så fin æresfølelse, at de ikke nok ønske hjælpen. Men ikke blot for at skåne de pågældendes egen følelse er det heldigt, at den ydede hjælp ikke omtales. Det er overhovedet almindeligt, at understøttelser, som fængselsselskaberne yde, vække uvilje hos andre mennesker, der ere i samme nød som den straffede, men ikke kunne få hjælp. Mindst spores denne uvilje, når hjælpen ydes ved selve løsladelsen fra strafanstalten, fordi den straffede da øjensynligt er værre stillet end andre. Men hjælper man en fanges familie, ville utvivlsomt de mange familier, der må savne deres forsørger ved sygdom el. a., både irriteres derved og ikke undlade at vise det overfor de understøttede. Det kan jo ikke negtes, at f. ex. en kone, der er gift med en sømand, som er fraværende og i lang tid ikke har ladet høre fra sig, er ligeså ilde stillet som fangens hustru.

Det lader sig let undgå, at hjælpen kommer på stødende måde. Også til løsladte fanger selv sender vort fængsels-selskab så godt som aldrig pengehjælp direkte; den tilstilles enten sognepræsten eller en anden pålidelig mand, der udbetaler pengene mod kvittering, men da også så vidt muligt ser til, at pengene anvendes på fornuftig måde. Det kan ske, at den, der skal hjælpes, negter at finde sig i nogetsomhelst tilsyn; men dette er i reglen ikke æresfølelse, men stivsind, som der ingen grund er til at opmuntre. Ved hjælp til fangernes familier er der end mere grund til diskretion. Jeg vilde endog af grunde, som jeg tror tilstrækkeligt fremgå af det ovenfor anførte, anse det for særdeles heldigt, om de familier, der støttes, slet ikke få at vide, hvorfra hjælpen kommer.

For at sammenfatte resultaterne af, hvad jeg her har søgt at godtgøre:

vel mener jeg, at fængselsselskaberne, hvor

alle forhold ere tilnærmelsesvis som i Danmark, ikke tør påtage sig fangernes familiers underhold (det skulde da være i meget kort tid og under ganske særlige forhold), men

de til strafanstalterne knyttede fængsels-selskaber bør i erkendelse af, at de så vidt muligt i alle henseender bør tage sig af fangernes verdslige tarv:

nøje være opmærksomme på fangernes familieforhold (hvorom de navnlig må oplyses ved samtaler med fangerne, ved korrespondance og ved læsning af fangernes brevvexling),

hvor der påtænkes skilsmisse, og hvor ægteskabet ikke må anses for uhjælpeligt slet eller skilsmissebegæringen forfuldt beføjet og vel overvejet, gøre det mest mulige for at bringe forsoning tilveje,

i særlige tilfælde, når det til en fanges velfærd må anses for påtrængende nødvendigt, navnlig når en økonomisk ruin kan afværges ved en hjælp en gang for alle, yde lån eller anden pengehjælp,

og overalt, hvor hjælp ydes, iagttage sådan forsigtighed, at det så lidt som muligt bliver bekendt for uvedkommende, og således, at familiens æresfølelse ikke såres.

S. M. Hafstrøm.
Fængselspræst.